

Añzakda açylan gül

Category: Edebiýaty öwreniş,Goşgular,Kitapcy,Oýlanmalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Añzakda açylan gül AÑZAKDA AÇYLAN GÜL



Şahyra Annasoltan Kekilowa Köşi obasynda doguldy, önüp-ösdi. Türkmen döwlet uniwersitetini tamamlady. Şol ýyllar hem poeziýa meýdanyna geldi. «Gara saçlarym» (1968), «Zenalar» (1971) atly goşgular ýygyndylary dünýä indi. Ömrüniň soňky ýyllaryny

dälihanada oturyp geçirdi. 1983-nji ýylda hem şol ýerde aradan çykdy.

Şahyr gyzyň bize belli, şol bir wagtyň özünde näbelli bolup galýan çylşyrymly ykbaly hakynda, onuň bize galdyryp giden edebi mirasy – poeziýasy barada häli-häzire çenli dymylyp gelindi. Biziň elimizde Annasoltan Kekilowanyň atlary agzalan iki kitaby bar. Bu ýyggyndylara jemlenen goşgular gürrüň etmäge mynasyp.

Ilki bilen Annasoltanyň liriki gahrymany hakda. Şahyr gyzyň liriki gahrymanynyn her bir zatda öz ýodasy, öz ýörelgesi bar. Onuň kalbynda berk ynam, hiç haçan synmajak batyrgaýlyk ýaşaýar.

Eger-de men boljak bolsa duşmanym,

Aždarha dek belent bolsun dünýäde.

Kül üstünde oturandan bimaza,

Gowdyr özüňi oklanyň oda.

Heý, göreşsiz ýaşalan ömrüň manysy bolup bilermi? Liriki gahryman göreş bolup ýaşaýar. Onuň her ädimi kynçylyklardan, garşylyklardab doly. Ýöne ol müzzerilmeýär. Gaýta göreşde taplanýar.

Göýä bir gyş günü açylan gül dek,

Aňzak bilen göreş etdim,

Açyldym.

Dogurdan-da Annasoltan Kekilowanyň liriki gahrymany ilkinji nobatda göreşiji, uly şahsyýet hökmünde ýadyňda galýar. Men şu ýerde onuň «Gargalar» atly goşgusynyň üstünde aýratyn durup geçmekçi. Bu goşgy onuň sygyrlarynyň içinde iň naýbaşylarynyň biri.

Asmanda çaknyşyp sowuk bulutlar,

Güýçli ýel sygyryp, gar köwsarlaýar.

Meň kalbymda bolsa uçgun tutaşyp,

Ýanyp duran küre ýaly lowlaýar.

Azaşýan ýol tapman doňak tokaýda,

Dodaklarym kepäp,

Ýalaýan gary,

*Ýüregim gananok,
Ýene men teşne,
Gaýyp ýör depämde gara gargalar,
Soraýan olardan:
– Nirede çeşme?*

Bu setirlerden görnüşi ýaly, liriki gahryman azaşýar, çeşmä barmaga ýol agtarýar. Oňa ýol salgy berýänem gara gargalar. Okyjylara gara gargalaryň obrazy düşnükliidir. Gargalar gyza öz dillerinde bir zat diýýärler. Gyzyň göwnüne bolmasa olar, «Gözleme gyz, bu tokaýda çeşme ýok» diýýäne çalym edýär. Emma ol umytdan düşmeýär.

*Gargalar tokaýdan,
Ugradyň meni –*

diýip, özüni ýola salmagy haýyş edip gargalara ýüzlenýär. Her niçik-de bolsa, gyzyň garaşany çykmaýar. Ýöne şonda-da liriki gahryman:

*Ol gargalar meni
Görýänem dälidir –*

diýip gargalary günäkärlemeýär. Gaýta ol:

*Ýöne henizlerem ýatlap gynanýan,
Düşünemok gargalaryň diline –*

diýip, hemme zady öz üstüne alýar, gargalaryň diline düşünmeýändigini üçin öz-özünü günäkärleýär we seniň öňünde bir gez beýgelýär. Bu ýerde liriki gahryman öz çuňňur garaýşy, pikirlenmeleri, adamkärçiligi bilen uzak wagtlap ýadynda galýar.

Gürrüňimiziň gönüden-göni Annasoltanyň poeziýasyna syrygandygy üçin onuň ynsan we tebigat hakdaky oý-pikirleri babatda hem durman geçmek nädogry bolardy. Şahyryň liriki gahrymanyny hemişe adamlaryň birek-biregiň ykbalyna bolan biparhlygy ynjalyksyzlandyrýar.

*Adam gussa çekýär, daralýar dünýä,
Bulutlaň içinde Aý tutýar ýasy.*

Bu setirlerde ilki bilen adam gussasyna tebigatyň biparh dældigi hakyndaky gürrüňlere ünsi çekýär. Dogurdanam «pylanyň ýogalan günü uzakly gün tupan turdy» diýen ýaly jümleler il arasynda eşidilýär. Ýöne Annasoltanyň liriki gahrymany bu babatda başgaça pikir öwürýär.

*Adam aglamasa adam derdine,
Tebigat biz üçin çekermi gamy?*

Şu ýerde Annasoltan Kekilowanyň şahyrana ussatlygy hakda aýratyn durup geçmek zerurmyka diýýäris. Şahyr ol ýa-da beýleki zady her taraply seljermegi başarýar, näme hakda ýazýandygyna garamazdan, çuňňur pikirlenýär, şahyrana oýlanmalary bilen seni özüne bendi edýär. Biz tutuş ýyllaryň dowamynda Beýik Watançylyk urşunda wepat bolan näbelli esgerlere ýadygärlik dikip, olaryň öňünde baş egip geldik. Bu gowy zat. Ýöne Annasoltan:

*Nesilleň aýdymyn, ädimin diňläp,
Olar üçin baky ýatmak gylykdyr.
Näbelli mazarlaň barlygy bolsa,
Diriler siz üçin masgaraçylykdyr –*

diýýär welin, öz-özüňden uýalanyňy duýman galýarsyň. Annasoltanda güýçli şahyrana duýgurlyk bar. Şu ýerde ýekeje tymsal aýdasym gelýär. Bir masgarabaz şowsuzlyga uçraýar. Şol günem halkyň öňünde çykyşy bar. Masgarabaz il adamsy. Ol öz gussasyny unudyp halkyň göwnüni götermeli. Masgarabaz çykyş edende muny başarýaram. Tomaşaçylar onuň her bir eden hereketine erinlerini gulaklaryna ýetirip gülýärler. Emma şol ýerde Annasoltan oturan bolsa, masgarabazyň gözlerindäki gam-gussany bada-bat syzardy, onuň içki dünýäsini susup alardy. Diňe şeýle ýürekden:

*Biziň gapymyzdan daglar görünýär,
Şol daglaň hem öz ýüregniň dagy bar –*

diýen setirler çykyp biler.

Onuň söýgülisini wasp edişi hem illeriňkä meňzemeýär. Köp şahyrlarda liriki gahrymanyň ýaryna bolan söýgüsi bu dünýä, ýaşayşa ruhlandyrýan bolsa, Annasoltanyň liriki gahrymany tersine, bu dünýädäki zatlara bolan söýgüsi bilen ýaryna ýakynlaşýar.

*Seň ýanyňdan çykyp gaýtdym hoşlaşyp,
Syzyp duşuşygyň süýji lezzetin.
Şol gün seň mähriňe gark etdi meni,
Bu giň dünýä,
Giden umman –
Gözüetim.*

Annasoltan Kekilowanyň goşgulary obrazlyga juda baý. Bu bolsa onuň poeziýasyna aýratyn öwüşgin berýär.

*Ýa sen her gün säher oýanan wagtyň,
Penjiräňden örýänmi men gün bolup.
Aýak yzlaryny ýelden goraýar,
Patrak dek açylan erkin almalar.
Ýyllar gaýyp bolup geçip gitse-de,
Kökünde saklajak adyňy olar.*

...Älemi küýseýän giň gujagymda,
Ýanyp duran ýyldyz bolup dog oglan.

Annasoltan tirkeş meňzetmeleri getirip, ony inçelik bilen goşgularda ulanyp bilipdir.

*Bir jahyl ýigit dek, ene topragym.
Gyzgyn gujagyna göterýär meni.*

Üns beriň, toprak bu ýerde gyzy hem ene bolup, hem jahyl ýigit bolup gujagyna göterýär.

Biz ýokarda A.Kekilowanyň liriki gahrymanynyň göreşiji hökmünde ýatda galýandygyny aýdypdyk. Ýöne şu ýerde ýene-de bir zady bellemek gerek, ol hem liriki gahrymanyň düýp maksadynyň aýdyň bolmazlygy. Ol öz maksadynyň nähilidigine,

göwnüniň näme isleýändigine düşünmän ejir çekýär. Elbetde, onuň hiç hili maksady ýok diýip aýtmak nädogry bolardy.

*Diňe hol öňümde garantga deýin,
Hemra bolup barýar ýalňyz maksadym.*

Bu setirlerden görnüşi ýaly, onuň maksady hemra bolup hol öňden barýar. Diýmek, liriki gahrymanda nähilidir bir maksat bar. Ýöne ol «garantga» ýaly alasarmyk. Başga bir setirlerde liriki gahryman muny has-da açyk aýdýar.

*Bar zat öňde –
Salgymlaryň içinde,
Gara daglar deýin ýatyr garalyp...*

Şeýle hem liriji gahrymanyň kalbynda adaja gussa, nähilidir bir göwnüçökgünlik hem mese-mälim görünýär.

*Ol gün ýel ösdümi ýa-da gar ýagdy,
Kim maňa at goýdy, kim pata berdi.
Gadyrsyz perzendi bagyşlap dünýä,
Bilmen, haýsy ene meni dogurdy...
Kesek bolsa çar tarapdan ýagyp dur,
Ýa-da bular görünüärmä gözüme?
Giň dünýäde nägile sen bar zatdan,
Bir hossarsyz naçar köçede galan.
Soň men öldürildim...
...Ölüp ýaşadym.*

Ýöne bu setirlere liriki gahrymanyň ejizligi diýip düşünmek nädogry bolardy. Şeýle gapma-garşylykly pikirleriň döremegi tebigy zat. Ýöne göwnüçökgünligiň nämelere eltip biljekdigine ol oňat düşünýär.

*Niçik bolar şemal ýaly,
Çara tarapa öwsüp dursam?
Ýan bermeli bolar onda,
Garşymda gaý, tupan görsem.*

Ol öz-özi bilen göresýär we ahyrky netijede öz ynamyna hemişelik wepaly bolup galýar.

*Dönmerin öz pikirinden,
Atsalar-da ýanyan oda.
Wyždan kemsidilýän şeýle mekanda –*

diýip, dogruçyl ýaşamagyň agyr bolan durgunlyk döwründe mertlik bilen orta çykýar. Biz şol ýyllaryň ýetiren zyýany barada, bu gün diňe başymyzy ýaýkap gürrüň edýäris. Ýöne okyjylar liriki gahrymanyň bu jümlelerini onuň öz mekanyna bolan ýigrenji diýip kabul etmeli däldir. Bu ýigrenç ynsanyň wyždanyny kemsidip şol mekanda ýaşap ýören betpygyl adamlara gönükdirilendir. Liriki gahrymanyň öz mekanyna, ýurduna bolan söýgüsi diýseň çäksiz, belent.

*Maýsa kösüklände gülli sährada,
Günden sorasynlar meniň derdimi.
Haýsy ýerde, nirelerde bolsam-da,
Ruhum bilen söýýändirin ýurdumy.*

Biz Annasoltan Kekilowanyň poeziýasynyň diňe käbir taraplary hakynda durup geçdik. Ýöne şahyryň ömri, döredijiligi içgin öwrenilmegi talap edýär. Geçen ýyllaryň dowamynda biz onuň adyny bütinleý diýen ýaly ýatdan çykardyk. 1988-nji ýylyň mart aýynda SSSR Ýazyjylar soýuzynyň çykyşyndan mysal getirip, öz sözümüzizi tamamlamakçy. Biz Annasoltan Kekilowanyň **«...ykbaly bilen gyzyklanmaga doly mümkinçilik tapmalydyrys we şahyr gyzyň adyny gaýtadan dikeltmäge borçludyrys»**.

«Edebiýat we sungat» gazetini, 09.06.1989 ý. Edebiýaty öwreniş